

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

**СРПСКО ПИСАНО НАСЉЕЂЕ И ИСТОРИЈА
СРЕДЊОВЈЕКОВНЕ БОСНЕ И ХУМА**

БАЊА ЛУКА – ИСТОЧНО САРАЈЕВО
2018

Срђан Рудић

БОСНА И КОТОР У СРЕДЊЕМ ВЕКУ*

У раду је, на основу објављених извора и литературе, посматран однос између средњовековне босанске државе и њених велможа и Котора у средњем веку. Босна и Котор су у поменутом периоду пролазили кроз неколико фаза: прву, до 1385. године када се Котор налазио у саставу државе Немањића или под заштитом угарских краљева; другу, од 1385. до 1420. године када се Котор налазио под влашћу босанских краљева и велможа из породице Косача; и трећи, од 1420. године па до пропасти средњовековне босанске државе када је Котор био под влашћу Венеције. Которани, незадовољни босанском влашћу, покушавали су у периоду између 1396. и 1420. године у неколико наврата да пређу под власт Венеције. Важну улогу у односу Босне и Котора имао је и град Светог Стефана (Нови) који је краљ Твртко I основао на ушћу у бококоторски залив. Интересантно је да у Котору има веома мало трагова босанске власти. Након смрти првог босанског краља Котор је у једном тренутку прешао у руке породице Косача. Присуство њихове власти у Котору видљиво је једино кроз уживање прихода од соли. И након 1420. године Сандаљ Хранић и његов наследник Стефан Вукчић уживали су годишње приход од которске соли у износу од 600 дуката.

Кључне речи: Босна, Котор, Венеција, Нови, Твртко I, Сандаљ Хранић, Стефан Вукчић.

Босанска средњовековна држава у ближи додир са Котором дошла је крајем осме деценије XIV века.¹ У пролеће 1373. године, према дубро-

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): њолишчки, њивредни, друшћивени и њравни њроцеси* (Ев. бр. 177029).

¹ Према писању Мавра Орбина Котор је добио име према истоименом граду који се налазио у близини Бања Луке. Дубровчанин приповеда да су се током друге половине IX века племићи босанског Котора (Недор, Мирослав, Вуксан и други), након што су подручје њиховог града више пута похарали Угри, склонили у Боку Которску чувши да грађани Аскривија (који су 860. године разорили Агарени из Картаге) ту зидају нови град. Са својом имовином су дошли у Рисан и разгласили да ту намеравају да подигну тврђаву. На молбу становника Аскривија уложили су свој иметак у изградњу новог града, а заузврат су тражили да буде назван по имену града из којег су дошли. Аскри-

вачким сазнањима, склопљен је савез између Венеције, Ђурђа I Балшића и Николе Алтомановића. Иницијатор савеза била је Венеција која је од својих савезника тражила војску за рат против Падове – заузврат је обећала Ђурђу I Котор и Драч, а Николи Алтомановићу Стонски Рат. У исто време, постојао је и савез који су чинили босански бан Твртко Котроманић и кнез Лазар Хребелановић. Иако савез који је формирала Венеција није био уперен против њих двојице, они су трпели штету због деловања жупана Николе.² Стога су, уз подршку угарског краља, предузели поход против Николе Алтомановића. Негде између 1. септембра и 30. новембра 1373. године успели су да га поразе и заробе, а његову територију поделе.³

Бан Твртко је приликом поделе територија жупана Николе добио земље до Лима са манастиром Милешева, Оногошт, пределе Пиве и Таре (без Брскова), жупу Брезницу, али није успео да завлада пределима између Дубровника и Боке Которске.⁴ Ове територије – жупе Требиње, Конавле и Драчевицу – запосео је Ђурађ I Балшић. Почетком 1377. године дошло је до побуне у Требињу после које су Требиње, Конавли и Драчевица прикључени Босни⁵. Границе босанске државе после тога налазиле су се на северној обали Боке Которске и приближиле Котору. Након што је завладао знатним делом некадашње државе Немањића бан Твртко је наступио као обновитељ српске монархије и у јесен 1377. године крунисао се за краља „Србљем, Босни и Поморју и Западним странама”.⁶

Босански краљ је након проширења државне територије тежиште своје политике усмерио на јадранску обалу преко које се одвијала главнина босанског извоза и увоза. Иако је Босна излазила на море, на појасу од Неретве до Боке Которске није поседовала ниједан град нити луку – у њеној власти налазила су се само насеља сиромашних сељака и

вљани су били против овога али је жребом одлучено да град добије име Котор. ORBINI 1601: 297–298. Сима Ћирковић је сматрао да је читава прича конструкција која је имала да објасни име Котора уз помоћ босанског Котора. ЋИРКОВИЋ 1968: 324. Мавро Орбин Босну и Котор повезује и када приповеда о рату између босанског бана Борића и Дубровника. Одлучујућа битка одиграла се код Требиња 1154. године, а Дубровчанима је у помоћ притекао, поред Улциња и Пераста, и Котор који је послао 400 војника под заповедништвом Петра Болице. ORBINI 1601: 347; LVCCARI 1605: 20. Погледати: ЖИВКОВИЋ 2006: 156–160.

² Динић 1932: 23–24; Ћирковић 1970: 30–31; Михаљчић 2001: 241–245.

³ Динић 1932: 27.

⁴ Ћирковић 1970: 30–31.

⁵ Динић 1932: 33–37; Михаљчић 2001: 259–260.

⁶ Ћирковић 1964: 135–137; Ћирковић 1970: 35–36.

рибара. У средини тог простора налазио се Дубровник, а на његовим крајевима Дријева и Котор који нису били под влашћу Босне. Почетком седамдесетих година XIV века сва три поменута места налазила су се под заштитом Угарске. Стога, њихово потчињавање није било могуће остварити без сукобљавања са моћним суседом.⁷

Босанском краљу се убрзо, услед промене међународних околности, указала прилика да завлада Котором. Године 1378. заратиле су Венеција и Ђенова. На страни Ђенове била је и Угарска под чијом влашћу или влашћу њених вазала се налазила читава источна јадранска обала од Кварнера до Котора. Млетачка флота је 13. августа 1378. године заузела Котор, који је од краја 1370. или почетка 1371. године признавао власт угарског краља.⁸ Млетачко освајање Котора нарочито је погодило Дубровчане. Они су најпре покушали да изазову побуну у Котору, а када то није успело уз помоћ ђеновљанских галија опсели су га и са копна и са мора.⁹ Млечани су се одржали, између осталог, и захваљујући Твртку I који их је, иако је био поданик угарског краља, помагао људством, храном и другим потрепштинама.¹⁰ Угрожени са свих страна Которани су босанском краљу послали Марина Бућу који му је понудио град. Твртку је ова понуда морала бити привлачна јер је сматрао да као наследник својих „прародитеља” Немањића полаже право на Котор. Стари и угледни град је за босанског краља представљао значајан извор прихода – у њему се налазио трг соли, а Которани су као искусни пословни људи могли у знатној мери да допринесу унапређењу босанске привреде и финансија. Такође, Котор је био значајан и са војног становишта са својом заштићеном луком и флотом. За разлику од неколико година раније, Твртко због освајања Котора не би дошао у сукоб са врховним господарем – угарским краљем. Могућност да Котор дође под његову власт, довела је до тога да се Твртко окренуо против Дубровчана – забранио је извоз хране у Дубровник, који је као одговор забранио сав промет са Босном.¹¹

Босански краљ на крају ипак није успео да се докопа Котора који је, након пораза млетачке флоте код Пуле, средином јуна 1379. године збацио власт Венеције и поново се потчинио угарском краљу Лајошу. Миром склопљеним у Торину августа 1381. године потврђене су одредбе

⁷ Ћирковић 1964: 140–144. Дријева је бан Твртко уступио 1357. године угарском краљу Лајошу као мираз уз Јелисавету, кћерку бана Стефана II. У Угарским рукама остала су до 1382. године. Ћоровић 1925: 7; Тошић 1987: 50, 54.

⁸ BUTORAC 1999: 45–46; Ћирковић 1970: 37.

⁹ BUTORAC 1999: 47–49.

¹⁰ LJUBIĆ 1874: 187.

¹¹ Ћирковић 1964: 146; Ћирковић 1970: 38.

Задарског мира (1358) којим се Венеција одрекла обале од Кварнера до Драча. Млечани су угарском краљу морали да врате сва места и тврђаве које су освојили у рату, а нарочито град и тврђаву Котор. У уговору о миру од свих градова једино се Котор спомиње, што свакако сведочи о значају који је имао и важности која му је давана.¹² Након склапања Торинског мира краљ Твртко је, када је реч о Котору, био у истој ситуацији као пре млетачког освајања – град се опет налазио под заштитом угарског краља.

Босански краљ је након неуспешног покушаја да освоји Котор, те тешкоћа које је имао са приморским тржиштем услед сукоба са Дубровником и немања поморске луке, одлучио да на обали Јадрана подигне град. У жупи Драчевица, на улазу у бококоторски залив, основао је 1282. године град Свети Стефан, назван и Нови. Твртко је намеравао од Новог да направи привредно средиште. Први корак у том правцу било је отварање трга соли у који су први бродови почели да пристижу почетком августа 1282. године. Трговци из Котора, далматинских градова и Италије прихватили су у складу са својим интересима нови трг соли. Босански краљ је ипак 2. децембра, услед жалби Дубровчана који су га подсећали да се према старим законима које су донели српски владари со на простору између Неретве и Бојане могла продавати само на четири места (Дријева, Дубровник, Котор и Свети Срђ), забранио продају соли под Новим. На Тврткову одлуку утицала је и смрт угарског краља Лајоша 11. септембра 1382. године. Угарски владар је умро без мушких наследника те га је наследила малолетна кћерка Марија, али је стварну власт вршила Лајошева удовица Јелисавета, Тврткова рођака.¹³ Доношење одлуке о укидању трга соли у Новом било је олакшано и тиме што је босански краљ искористио Лајошеву смрт да под своју власт стави Дријева.¹⁴

Попут босанског краља Котором је желео да завлада и Балша II. Зетски господар је вероватно у јесен 1382. године напао Котор и држао га под опсадом до пролећа 1383. године. Неколико месеци касније Балша предузео је поход у Тврткове приморске области, па је босански краљ почетком септембра упутио војску од 2000 људи у Требиње и Конавле. У пролеће 1384. године зетски владар је поново опсео Котор. Под неразјашњеним околностима, највероватније током борби против Балше II, краљ Твртко I је крајем јула 1384. завладао Котором.¹⁵ Град је у Твртко-

¹² ЉУВИЋ 1874: 119–163.

¹³ ДРАГИЋЕВИЋ 2010: 69–80; ЋИРКОВИЋ 1964: 148–151.

¹⁴ ТОШИЋ 1987: 54.

¹⁵ ЋИРКОВИЋ 1970: 42–43.

ве руке дошао мирним путем. Племство и пук су изгласали да се град потчини босанском владару након чега су краљу послати Иван-Марин Бућа, Лука Драго и Никола Болица с даровима. Краљ их је лепо примио и Котору потврдио раније повластице.¹⁶ У пролеће 1385. године власт босанског краља над Котором признала је и угарска краљица. Први подаци о Твртковој власти над Котором налазе се у повељи босанског владара за млетачке трговце од 23. августа 1385. године. Твртко у повељи каже да је *per gratiam largiflue dei dispositionis et preclarissime sororis nostre domine regine Ungarie civitas predecessorum nostrorum Catharensis feliciter ad manus nostre maiestatis perpetualiter pervenit*.¹⁷

Успостављање босанске власти над Котором додатно је оптеретило ионако лоше односе краља Твртка I и Балше II. Зетски господар је у лето 1385. године тражио од Венеције четири галије које би наоружао и држао четири месеца како би се њима одупро Турцима.¹⁸ Могуће је и да је галије наменио борби против босанског краља, а не против Турака.¹⁹ Какве год да су му биле намере није успео да их оствари јер је погинуо 18. септембра исте године у сукобу са Турцима.

О босанској владавини Котором има веома мало података. Власт краља Твртка над градом трајала је сувише кратко да би оставила већег трага. Може се рећи и да је власт босанаца, без обзира да ли се радило о краљевима или обласним господарима, одговарала Котору јер они нису дирани у унутрашње уређење града. Током Тврткове владавине за Котор је наступио миран период који је погодовао напретку трговине. Которани су стекли и одређени утицај на босанском двору. Краљ Твртко је за протовестијара поставио Трипа (Трифуна) Бућу (помиње се као протовестијар први пут 27. априла 1386, а последњи пут 6. марта 1391). Није случајно за протовестијара одабран један Бућа јер су се чланови ове породице налазили и у служби Немањића – поменућемо Николу Бућу који је био протовестијар цара Душана. Босански краљ је постављењем Трипа Буће за протовестијара свакако настојао да својој краљевској титули прибави што већи легитимитет и да тиме покаже да поштује и следи традиције Немањића.²⁰

¹⁶ BUTORAC 1999: 62–63.

¹⁷ LJUBIĆ 1874: 221; ЋИРКОВИЋ 1970: 43.

¹⁸ LJUBIĆ 1874: 219–220.

¹⁹ GELCICH 1899: 160; ЋИРКОВИЋ 1970: 47.

²⁰ Трипе Бућа је непосредно после пада Котора под власт Венеције 1378. године добио дубровачко грађанство. При томе је морао да се пресели у Дубровник и одрекне которског грађанства. Средином 1389. године додељено му је и дубровачко племство. TOŠIĆ 1972–1973: 25–39; КАЛИЋ 2006: 332, 334, 335, 351; TOŠIĆ 2007: 83–98.

Босански краљеви су попут владара из династије Немањић у Котору ковали новац. Сачувано је више варијанти бакарних новчића краља Твртка I и сребрних новчића краља Остоје.²¹

На територији Котора и његовог дистрикта има веома мало трагова из периода босанске власти. На Тврткову власт подсећа црква Св. Антуна Падованског изграђена 1373. године на поседу породице Прима-Пасквали у Тивту. На њеним зидовима било је насликано 87 знамења которских племићких породица. Међу њима је било и знамење породице Примо-Пасквали које је било украшено босанском краљевском круном.²² Ђелчић наводи да је краљ Твртко знамење ове породице одликовао краљевском круном. Доноси и натпис на луку звоника поменуте цркве у којем се помиње босански краљ – *QUA REX TUARCO AEDE VOLVIT VIOLARE / EN FULGET MERITIS IPSA DICATA SUIS.*²³

Током осме деценије XIV века Твртко се умешао у сукобе који су избили у Угарској и искористио их да прошири своју власт у Далмацији. Которани, као његови поданици, били су дужни да му пруже помоћ. Из једног упутства Сплита упућеног краљу Жигмунду 10. јуна 1388. године сазнајемо да су град заједно напали краљ Твртко и Иван од Палижне. Сплићани су очекивали да буду нападнути и са мора галијама чију изградњу у Котору је наредио и финансирао босански краљ.²⁴

Твртко I је умро 10. марта 1391 године. Смрт првог босанског краља искористио је Ђурађ II Балшић да нападне Котор. Зетски господар није оружаном нападом на град, већ је пресекао његове сувоземне везе са Босном и тако спречио кретање каравана. Није познато како је сукоб текао, сем да су Которани на крају пристали да Ђурађу II дају годишњи данак што је њега у ствари једино и занимало пошто није више добијао ни од својих градова.²⁵ Током 1395. године Котор је трпео нападе и Радича Црнојевића које је успео да заустави вештом дипломатском игром у коју су били укључени и Млечани.²⁶ Котор је током овог сукоба покушао да се стави под власт Венеције. Његови посланици су истицали да су увек

²¹ LJUBIĆ 1875a: 211–212, 217–219; BUTORAC 1999: 124–125.

²² BUTORAC 1999: 65–66.

²³ GELCICH 1880: 130.

²⁴ LUCIUS 1674: 339–340. Гелчић пише, а према њему и Буторац, да су Которани саградили у свом бродоградилшту један брод о Твртковом трошку који је учествовао у нападу на далматинске градове. GELCICH 1880: 132–133; BUTORAC 1999: 69. Према Ђорићу изгледа да је у опсади Сплита учествовала босанска морнарица саграђена у Котору. ĆORIĆ 1915: 39.

²⁵ БОЖИЋ 1970: 57.

²⁶ БОЖИЋ 1970: 63–64.

били верни „синови и слуге” Венеције, те истицали све оно што су сматрали да ову може интересовати – наводили су да њихов град има луку, бродове, дрво и посаду за галије и друге бродове, те 10000 становника који живе на територији града. Такође су истакли да уколико их Венеција не прихвати мораће се покорити Албанцима, Словенима или Турцима, наглашавајући да би се радије подвргли Турцима него овима другима јер у том случају не би тако брзо пропали. Млечани су јануара 1396. године одбили понуду Которана.²⁷

Покушај Которана да се ставе под власт Венеције, без обзира на то што је био неуспешан, посредно сведочи о слабљењу босанске власти над градом. Прилике у Босни након Тврткове смрти вероватно нису дозвољавале његовим наследницима да се активно укључе у одбрану Котора. Данак који је Ђурађ II наметнуо Котору 1391. године и споразум Котора и Радича Црнојевића из 1395. године у Босни су сматрани узурпацијом. Слабљење централне власти у Босни довело је до јачања власти и формирања крупних феудалних области. Крајем XIV и почетком XV века у југоисточној Босни се истиче Сандаљ Хранић који је владао пространом облашћу у чијем саставу се налазила и северна обала Боке Которске са градом Светог Стефана и Рисном. Сандаљ се негде пре погибије Радича Црнојевића, који је настрадао 25. маја 1396. године у sukобу са Балшићима, оженио његовом рођаком Јеленом што је представљало основу његове политике у Зети. После Радичеве смрти преузео је поседе Црнојевића, завладао Будвом, потчинио Паштровиће и око себе окупио Зећане и Арбанасе незадовољне влашћу Балшића.²⁸

Сандаљ Хранић се у пролеће 1397. године први пут помиње као корисник дела прихода од продаје соли у Котору.²⁹ Није познато када и како је дошао у посед овог прихода. Могуће је да је Котор у име краља контролисао још његов стриц војвода Влатко Вуковић. Трагове Сандаљеве власти у Котору не налазимо – његово присуство је видљиво једи-

²⁷ ЉУБИЋ 1874: 355–6; ВУТОРАС 1999: 73; МИЛОШЕВИЋ 1973: 7–8. Которани су иначе до 1420. године још неколико пута покушавали да се ставе под врховну власт Венеције. МИЛОШЕВИЋ 1973: 5–21. Подсећамо да су се Млечани Торинским миром обавезали да неће имати поседе од Кварнера до Драча. Млечани су ипак кршили одредбе уговора услед све јачег притиска Турака, али и услед сопственог јачања. Тако су држали 1394. године Драч, Кроју и Љеш, а 1396. године су од Балшића преузели Скадар, Дриваст, Св Срђ, Шати и Свач. Треба истаћи да су у време преузимања ових градова Венеција и Угарска биле савезнице у оквиру антитурске коалиције која је септембра 1396. године претрпела пораз код Никопоља.

²⁸ БОЖИЋ 1970: 65–66; КURTOVIĆ 2009: 82–89.

²⁹ СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 311–312; КURTOVIĆ 2009: 86.

но кроз уживање прихода од соли.³⁰ Као власник дела соли помиње се и кнез Павле Раденовић. Которско Мало веће обавезало се 1. марта 1399. године да ће Марину Лукину исплатити 94 дуката, а до исплате залаже део соли кнезова Павла и Сандаља, при чему је наглашено да се њихов дотични део не сме дати краљу или некоме другоме у његово име.³¹ Кнез Павле се у познатим изворима само овај један пут помиње као корисник дела прихода од соли. Ако нам је Сандаљево учешће јасно због положаја територија које је поседовао, присуство кнеза Павла може се објаснити само вољом босанског краља. Ако посматрамо нешто каснији период видећемо да је централна власт стајала уз Сандаљеву политику у Зети. Може се рећи да је он и одраније имао њену подршку јер је реч била о заједничком интересу – одбрани југоисточних граница Босне. Стога се може претпоставити да су са мандатом босанског владара Сандаљ и кнез Павле поделили интересне сфере у Котору и око њега, слично као и у Конавлима 1391. године. Како се, као што смо већ нагласили, кнез Павле само 1399. године помиње као корисник прихода од соли, можемо да претпоставимо да га је Сандаљ Хранић убрзо потиснуо и постао једини уживалац овог прихода. На основу сачуване грађе не знамо када је Сандаљ преузео сизеренство над Котором, да ли га је наследио од стрица, добио од краља или освојио. У сваком случају, временом је преузео потпуну контролу над градом што ће му омогућити да га касније уступи Венецији.³² На основу познате грађе не знамо ништа о односу Тврткових наследника и Котора. Да су босански владари још неко време задржали одређене надлежности, посредно сведочи поменути новац краља Остоје искован у которској ковници.

Сандаљ је, услед турског упада у Босну, до краја априла 1398. године изгубио Будву, а вероватно и све остале поседе у Зети.³³ Поседе који су некада припадали Црнојевићима заузео је Ђурађ II Балшић. Сандаљ је задржао контролу над Котором чије интересе је штитио. Априла 1402. године Дубровчани су се жалили да су његови људи у шкабама у близини Котора напали и отерали један њихов бригантин. Овај инцидент који није имао већих последица сведочи о Сандаљевоим активностима на одбрани и заштити својих интереса у Котору.³⁴

³⁰ KURTOVIĆ 2009: 84.

³¹ СТЕПЧЕВИЋ –КОВИЈАНИЋ 1955: 313.

³² KURTOVIĆ 2009: 84–85.

³³ БОЖИЋ 1970: 66; KURTOVIĆ 2009: 88. Дубровачани су 26. априла 1398. године превезли Сандаљеву супругу Јелену из Будве. GELCICH 1899: 201; BUTORAC 1999: 75.

³⁴ СТОЈАНОВИЋ 1929: 257–258; KURTOVIĆ 2009: 113–114.

Током 1403. године избио је рат између Босне и Дубровника. Балша III је покушао да искористи новонасталу ситуацију како би проширио своју власт на Котор. Херцег Хрвоје Вукчић, намесник краља Ладислава Напуљског за Угарску, Хрватску, Далмацију и Босну, жалио се крајем јула 1404. године Млечанима да Балшићи наносе штету Котору и поручио им да му не замере уколико их буде напао.³⁵ Дубровчани су у то време, и поред вишедеценијског сукоба, понудили савез Котору. Заузврат су тражили од Которана да се одвоје од Босанаца, вежу за Балшиће и њима исплаћује годишњи трибут у износу од 1000 дуката који су до тада исплаћивали Сандаљу Хранићу. Уговор о савезу имао је да траје годину дана и предвиђао да потписници у случају напада босанског краља или феудалаца помажу једни другима. У случају да Котор буде нападнут Дубровник му је имао помоћи са педесет балистара и исто толико војника. Са приближним снагама је и Котор имао помоћи Дубровнику. Споразумом су предвиђене и економске мере против Босне, попут забране куповине соли на њеној територији. Покушај Дубровчана, касније поновљен још неколико пута, да Котор пређе у табор присталица краља Жигмунда није успео.³⁶ Которани су у јесен 1404. године поново покушали да се ставе под власт Венеције, али су опет били одбијени.³⁷ Млечани нису желели да уђу у сукоб са босанским великашима, којима је Котор био важан не само из политичких већ и из трговачких разлога. Котор је био одличан трг за босанску робу (со, жито) понекад бољи и од трга у Дубровнику.³⁸

Почетком 1405. године Балша III је напао млетачке поседе у околини Скадра и тако започео рат који ће трајати до јануара 1413. године. Которани су од Венеције почетком августа 1405. године поново тражили да их прими под своју власт, али су опет били одбијени.³⁹ У Венецију су убрзо стигли посланици босанског краља и Хрвоја Вукчића, којима је

³⁵ LЈUBIĆ 1875: 46–47. Никола Ћорић је погрешно сматрао да је у лето 1404. године херцег Хрвоје постао господар Котора којим је владао у име Ладислава Напуљског и босанског краља, да би га касније, негде пре 12. јуна 1406. године, краљ Ладислав предао Сандаљу Хранићу. ĆORIĆ 1915: 57–58, 63.

³⁶ БОЖИЋ 1970: 87; ŽIVKOVIĆ 1981: 35. Котор је признао врховну власт Ладислава Напуљског који му је 29. августа 1403. године потврдио старе привилегије. Трговачке повластице потврдио им је 30. марта 1407. године. RAČKI 1874: 185; IORGA 1899: 115; ĆORIĆ 1915: 55, 63.

³⁷ LЈUBIĆ 1875: 48–49; МИЛОШЕВИЋ 1973: 9; ŠUNLIĆ 1996: 111;

³⁸ Примера ради, Радич Санковић је крајем 14 века (пре зиме 1391) продавао Которанима товар свог жита за 10 перпера, а за 200 овнова је добио је 200 дуката, што сигурно не би добио од Дубровчана. BUTORAC 1999: 81–82.

³⁹ LЈUBIĆ 1875: 62; МИЛОШЕВИЋ 1973: 9–10; BUTORAC 1999: 83.

средином септембра речено да Венеција неће посести Котор, као и да неће прихватити захтев да Улцињ, Будву и Бар уступе Сандаљу.⁴⁰ Јуна месеца наредне године у Венецији су боравили посланици краља Ладислава Напуљског и херцега Хрвоја Вукчића који су имали да штите интересе Сандаља, *qui est dominus in partibus Albanie*. Након што су Млечани одбили да Сандаљу дају територије одузете од Балше (осим Улциња), посланици су затражили да му се пред Будва, при чему су подсећали да је он већ био њен господар те да су га као таквог уписали и у привилегији којом су му дали своје грађанство, као и четири села која припадају Котору чији је он господар. Млечани су одговорили да то исто траже Турци, српски деспот и госпођа Мара, те да морају да се додатно информишу пре доношења одлуке.⁴¹ Крајем 1407. године у Венецији су боравили посланици босанског краља и херцега Хрвоја који су између осталог од Млечана тражили да Сандаљу Хранићу предају Будву и Бар. Босна је у то време очигледно имала већих проблема са Котором, те су стога њени посланици тражили и да венецијански трговци не помажу ни на који начин Которане. Млечани су били вољни да се споразумеју са Сандаљем и да му уступе Будву са дистриктом и соланама и дају слободне руке у Горњој Зети под условом да до маја протера Балшу III и преда им Доњу Зету.⁴²

Крајем прве деценије XV века дошло је до промене босанске спољне политике. Босански краљ и властела су у сукобима око угарског престола подржавали Ладислава Напуљског. Ситуација се променила после битке код Добора (1408), као и услед деловања самог Ладислава Напуљског који је јула 1409. године продао Венецији своја права на Далмацију. Први је на страну краља Жигмунда већ почетком 1409. године прешао херцег Хрвоје Вукчић.⁴³ Сандаљ Хранић је остао веран Ладиславу Напуљском све до почетка јесени 1411. године.⁴⁴ Између два најмоћнија босанска великаша дошло је до сукоба који је крајем 1411. године довео до раскида брака између Сандаља и Катарине, кћерке Хрвојевог брата Вука. Сандаљ се убрзо поново оженио – његова нова супруга била је Јелена, сестра српског деспота Стефана Лазаревића и мајка Балше III. Сандаљ је постао савезник и заштитник зетског господара, а

⁴⁰ ЛЈУВИЋ 1875: 63–64.

⁴¹ ЛЈУВИЋ 1875: 78–81.

⁴² ЛЈУВИЋ 1875: 108–109; ЂИРКОВИЋ 1964: 208–209; ЂУНИЋ 1996: 115–116. Поводом Котора Венецији се обратио са сличним ставовима и напуљски краљ Ладислав, ЛЈУВИЋ 1875: 110.

⁴³ ЂИРКОВИЋ 1964: 210–211.

⁴⁴ ЂИРКОВИЋ 1964: 213; КУРТОВИЋ 2009: 184–185.

истовремено је као савезника добио и Јелениног брата који је попут њега био вазал краља Жигмунда и турског султана.⁴⁵

Брак са Јеленом Балшић омогућавао је Сандаљу да коначно реши питање Котора чији се положај након 1409. године променио. У ново-насталим околностима Венеција више није имала разлога да се придржава одредаба Торинског мира те су се њена интересовања за град знатно појачала. Међутим, како је Сандаљ са Венецијом био у добрим односима успевао је да смањи њене намере да узме Котор, као и жељу Котора да се стави под њену власт.⁴⁶

Котор је у фебруару 1410. године поново понудио Венецији да се стави под њену власт, што је она у начелу прихватила.⁴⁷ Которани су касније, заплашени од Балшића, сами одустали од предлога да би почетком фебруара 1411. године поновили понуду.⁴⁸ Млечани нису били сасвим сагласни са предлогом услова под којима су Которани нудили да се покоре, те су тражили одређене измене, пре свега по финансијским питањима. Котор на неке од млечачких захтева није пристао. Венеција је у априлу обећала да ће помоћи Котору у настојању да се ослободи трибута од 1000 дуката које је плаћао Балши III и саветовала га да тај новац понуди неком другом владару.⁴⁹ Нико није помињао Сандаља и његова права на Котор. Почетком маја у Венецију су стигли Сандаљеви посланици који су тражили да се Котор обавезе на годишњи трибут.⁵⁰ Млечани су се крајем маја обема странама понудили као посредници ради склапања договора. Како је Сандаљ у том тренутку имао знатну војну силу, која је укључивала и 7000 Турака, Венецијанци нису желели да се сукобљавају са њим – извињавали су се што су разматрали которски предлог и упозорили га да се Котор због стања у којем се налази може предати и некоме другом.⁵¹ Како су Которани крајем јула одбили иницијативу Венеције до договора није дошло.⁵²

Током 1412. године Сандаљ је радио на миру између Венеције и Балше III који је склопљен крајем новембра.⁵³ За све то време је, иако зау-

⁴⁵ KURTOVIĆ 2009: 185–188; СПРЕМИЋ 2014: 75.

⁴⁶ KURTOVIĆ 2009: 189–190.

⁴⁷ LJUBIĆ 1878: 53–54; BUTORAC 1999: 88–89.

⁴⁸ LJUBIĆ 1878: 140–141; БОЖИЋ 1970: 103.

⁴⁹ Из документа сазнајемо да је су годишњи приходи которске општине износили 11480 перпера, односно нешто преко 4300 дуката. LJUBIĆ 1878: 149–153; МИЛОШЕВИЋ 1973: 10; BUTORAC 1999: 89–93.

⁵⁰ LJUBIĆ 1878: 157–158.

⁵¹ LJUBIĆ 1878: 160–161.

⁵² LJUBIĆ 1878: 170–171.

⁵³ LJUBIĆ 1882: 23–28, 68–70.

зет и на другим странама, притискао Котор, али га није могао освојити без напада са мора. Стога је покушавао на све начине да дође до бродова. Почетком октобра у которски залив упловио је један каталонски брод, који је Сандаљ добио помоћу једног Дубровчанина и чији се већи део посаде састојао од Дубровчана.⁵⁴ Средином октобра Дубровчани су одбили да му дају бригантин који је тражио. Сандаљ је негде у исто време приговорио Дубровчанима да продају Котору оружје, али су му они одговорили да у Дубровнику свако може слободно купити оружје, истичући да га нису продавали Которанима.⁵⁵ Сандаљ је успео да опреми флоту па је почетком маја 1413. године затражио од Венеције да не дира његове бродове на простору између Котора и Улциња. Млечани су на ово пристали под условом да ти бродови не наносе штету њиховим бродовима. Сандаљ је овом приликом тражио од Венеције да му уступи једну или две галије.⁵⁶ У исто време у Венецији су боравили и посланици из Котора које су Млечани уверавали да Сандаљ неће добити бродове које је тражио ни од државе ни од приватника. Из Млетачког одговора сазнајемо и да се неколико њихових бригантина налазило на улазу у Боку да чувају улаз у залив.⁵⁷ Венеција је почетком јуна 1414. године одбила нову молбу Котора да дође под њену власт.⁵⁸ На крају су исцрпљени Которани попустили и негде у првој половини 1414. године понудили Сандаљу мир. Котор је морао да пристане на тешке услове. Као прво, морали су да приме у град Сандаљевог представника чији је задатак био да контролише градске приходе од соли и у целини их исплаћује свом господару. Потом су морали да Сандаљу исплате 12000 дуката као јемство за мир, а како нису имали толику суму он је задржао код себе четири њихова племића као залог. Они су код Сандаља остали више од девет година, након што је Котор безуспешно покушавао да позајми паре од Венеције. Сандаљ је на себе преузео да исплаћује Балши 1000 дуката которског данка.⁵⁹ Из извора се не види да ли је Сандаљ од прихода од продаје которске соли исплаћивао Балши III которски данак – Которани су зетском господару 1419. године непосредно исплатили део данка.⁶⁰

⁵⁴ BUTORAC 1999: 97

⁵⁵ Стојановић 192: 284–286.

⁵⁶ Љубић 1882: 118–119.

⁵⁷ Љубић 1882: 119–120.

⁵⁸ Љубић 1882: 152.

⁵⁹ Љубић 1882: 152; Божић 1970: 111; BUTORAC 1999: 98; KURTOVIĆ 2009: 191–192.

⁶⁰ Божић 1970: 124

Заузет догађањима у Босни Сандаљ Хранић се није много мешао у зетска питања нити је могао да утиче на понашање Которана. Био је задовољан тиме да се његовом царинику редовно исплаћује приход од соли.⁶¹

Незадовољни Сандаљевом влашћу, Которани су у јулу 1419. године опет безуспешно понудили Венецији да се ставе под њихову власт.⁶² У фебруару 1420. године у Венецију су стигли нови посланици из Котора.⁶³ Венеција је овај пут позитивно одговорила и средином марта састављен је уговор о предаји Котора Венецији.⁶⁴ Сандаљ Хранић је сматрао да су му овим нарушена права, али није могао одмах да реагује јер је био заузет дешавањима у Босни. Његови посланици су у Венецију стигли тек марта 1421. године и протествовали због поседања Котора упркос ранијим млетачким уверавањима да се то неће догодити. Млечани су тврдили да су само прихватили позив Котора коме пред опасношћу од Балшића Сандаљ није могао да помогне. Обећали су Сандаљу да ће и даље примати приходе које је имао од раније уколико принуди Балшу III да им врати отета места.⁶⁵ Венеција је крајем јула 1421. године издала упутство изасланицима који су требали да посете Котор како да разговарају са Сандаљевим људима уколико их затекну тамо. Према упутству Сандаљеви приходи од Котора нису долазили у питање, а босанском војводи су могли поручити да је Венеција спремна на споразум који би му осигурао приход од соли у износу од 500 до 1000 дуката уколико не напада њихове поседе – Котор, Албанију и друга места.⁶⁶ Сандаљ је априла 1422. године безуспешно тражио од Венеције да му врати Котор. Млечани су том приликом одбили да му врате новац који је положио у њиховом граду. Условили су га да им најпре мора предати четворицу затворених Которана па ће тек онда његовим посланицима дати тражени новац.⁶⁷ Млечани су крајем маја издали упутство посланику који је имао ићи у Босну. Он је између осталог имао да понуди Сандаљу уколико се сретне са њим 1000 до 2000 перпера од прихода продаје которске соли уколико укине забрану караванима да иду у Котор.⁶⁸ Сандаљ је био спреман да се одрекне права на Котор, а заузврат је тражио годишњи приход од 600 дуката од Котора, те куће у Котору и Зад-

⁶¹ Божић 1970: 112.

⁶² ЉУБИЋ 1882: 290; МИЛОШЕВИЋ 1973: 14; BUTORAC 1999: 101.

⁶³ ЉУБИЋ 1886: 7–8.

⁶⁴ STATUTA CIVITATIS CATNARI 2009: 313–342; Божић 1970: 124–125; МИЛОШЕВИЋ 1973: 14–20; KURTOVIĆ 2009: 244–254; BUTORAC 1999: 103–110.

⁶⁵ ЉУБИЋ 1886: 73–75; Божић 1970: 129; KURTOVIĆ 2009: 246–247.

⁶⁶ ЉУБИЋ 1886: 102.

⁶⁷ ЉУБИЋ 1886: 165–166.

⁶⁸ ЉУБИЋ 1886: 177.

ру, као и да његова помоћ деспоту Стефану Лазаревићу не може бити ограничена ни ако се ради о Млечанима. Посланство које се током августа упутило Сандаљу имало је да ради и на ослобађању четири засужњена которска племића.⁶⁹

Преговори између Млечана и Сандаља завршени су током јесени 1423. године. Повела којом се Сандаљ одрекао Котора сачињена је 1. новембра у Благају. Босански великаш се обавезао да ће бити добар судија Котору, да ће каравани ићи у Котор а не у Дубровник, као и да ће ослободити четири Которанина које је годинама држао у заточеништву. Заврат је добио годишњи приход у износу од 600 дуката од которске соли и кућу коју је некада поседовао у Котору. Почетком фебруара 1424. године у Венецији се појавио Сандаљев посланик који је поред потврде уговора донео и десет Сандаљевих захтева. Млечани су прихватили захтеве да Сандаљева права у Котору буду пренета на његову браћу и нећака Стефана, те да и они добију млетачко грађанство. За себе је тражио и добио „воду Гудурић из које је добивао остриге” на подручју Котора. Овиме је завршен вишегодишње дипломатско натезање око Котора између Сандаља и Венеције.⁷⁰

У међувремену, док су трајали преговори Сандаља и Венеције, 28. априла 1421. године умро је на двору свог ујака деспота Стефана Лазаревића зетски господар Балша III. Своје поседе је оставио деспоту Стефану, док је за јединог наследника своје имовине одредио је мајку Јелену, супругу Сандаља Хранића.

Након успостављања млетачке власти наступио је један период мирних односа између босанске државе, односно Сандаља Хранића, и Котора, односно Венеције. Документи сведоче да су се цариници Косача и даље налазили у Котору.⁷¹ Сандаљ Хранић је умро 15. марта 1435. године, а наследио га је нећак Стефан Вукчић. Чим се прочуло да је Сан-

⁶⁹ LJUBIĆ 1886: 247.

⁷⁰ LJUBIĆ 1886: 255–263; ČREMOŠNIK 1922: 122–123; STOJANOVIĆ 1929: 328–331; ŠUNJIĆ 1996: 150–160; KURTOVIĆ 2009: 244–254. Кућа у Котору била је уништена и опљачкана. LJUBIĆ 1886: 247. Према Дабиновићу цариници су вероватно протерани из Котора око 20. јула 1420. године, а кућа опљачкана. DABINOVIĆ 1934: 25. Кућа Косача у Котору помиње се неколико пута у грађи. Тако је 24. априла 1431. године склопљен Милаило Главати склопио уговор са зидаром Иванком да „обели” кућу господина Сандаља. Извесни Радашин из Босне био је маја 1440. године настањен у кући војводе Стефана. Херцегова кућа се помиње и 1466. године. У грађи се помиње 1446. године и кућа коју су которски кнежеви држали у најам за Стефана Вукчића. СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 313, 318.

⁷¹ Љубиша (1432, 1436, 1443), Вукша, Љубишин син (1440), Радан Саксовић (1450). СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 313, 317.

даљ умро которски кнез је покушао да преко градског кастелана добије Нови. Стефан Вукчић је сачувао град у својим рукама уз помоћ Дубровчана, који су бринули да градом не завладају Млечани.⁷²

Након сукоба око Новог Стефан Вукчић и Млеци су средили односе. У пролећа 1436. године Венеција је пренела на Стефана Вукчића властништво над кућама у Венецији и Котору као и приход од Котора. Стефан је заузврат преузео Сандаљеве обавезе, међу којима је нарочито значајна била да омогући млетачким трговцима и њиховим караванима слободу кретања кроз своју земљу.⁷³ Током 1436. године Стефан је поставио неколико нових царина које су наплаћиване од влаха који су ишли за Дубровник, што је погодило Дубровчане који су се уплашили да ће каравани престати да долазе код њих, и да ће убудуће ићи у Котор и друга места где се та царина не узима.⁷⁴ Добре везе са Котором одржавала је и Сандаљева удовица Јелена која је код Которана давала новац на добит и похрану и залагала своје драгоцености.⁷⁵

Стефан Вукчић је имао намеру да врати Котор под своју власт. Венеција је 15. априла 1439. године одбила његов предлог да замене Котор и Дријева.⁷⁶ Исте године је предузео кораке да освоји Зету, које се, попут свог претходника, такође није одрицао. Средином јула 1439. године помоћ за освајање Зете тражио је од которског кнеза. Овај је то одбио и почео да ради на спречавању Стефана да оствари своје планове. Венеција, која је сматрала да је уговор са деспотом Ђурђем не обавезује да помаже његове области у случају напада, прекорела је которског кнеза због акције коју је самостално предузео. Ова епизода није пореметила добре односе Стефана и Венеције. Везе Стефана са поседима Венеције у свом непосредном суседству свакако су биле живе и интензивне. О томе сведочи и податак да је у пролеће 1440. године, када је дошао у Драчевицу да преговара са посланицима Радослава Павловића и Дубровника, у Нови упловио један которски бригантин. Том приликом је очигледно дошло до неког договора са Которанима, јер је два дана касније Стефан наредио да власи морају ићи у Котор, што се вероватно односило на њихове трговачке послове. Ово је директно било уперено против Дубров-

⁷² ЛЈУВИЋ 1890: 77–78; ЋИРКОВИЋ 1964а: 11–13.

⁷³ ЛЈУВИЋ 1890–88; ЋИРКОВИЋ 1964а: 25.

⁷⁴ ЋИРКОВИЋ 1964а: 23. Интересантан је податак да је 10. јула 1436. године Стефан Вукчић у Котору продао две 15-годишње робиње које је откупио у у њиховом детињству. Обе су биле босанског рода, рођене јереткиње. Прва се звала Дјевена (Ђевена), крштена латинским језиком Марта (или Марка, према читању Соловјева), док се друга звала Владица, крштена латинским језиком Цита. СОЛОВЈЕВ 1926: 203; СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 319–320.

⁷⁵ СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 314–316.

⁷⁶ ЛЈУВИЋ 1890: 116–117; ЋИРКОВИЋ 1964а: 35.

чана јер би спровођење такве одлуке њима нанело штету.⁷⁷ Венеција је 13. септембра поново одбила Стефанов захтев за Котором.⁷⁸

Главни проблем у односима Стефана Вукчића и Котора, али и Дубровника, био је Нови. Херцег је крајем пете деценије предузео читав низ мера како би од града Св. Стефана створио јак привредни центар. На његову делатност, која је годинама била неприметна, пажњу је скренуло отварање ткаонице марта 1449. године. Которанима и Дубровчанима највише је сметало отварање трга соли. Стефан је донео и више мера које су за циљ имале повећање становника, међу којима је највише дејства имала одредба да насељенике у Новом нико неће моћи да терети и прогони за дугове. Ово је деловала и поспешило прилив становништва у Нови, међу њима и већи број становника Котора. Између осталог из Котора су бежали и радници на соланама који су отварали нове солане у Новом. И поред притисака из Котора Венеција није предузела ништа конкретно против херцегових мера. Налазила се у таквом положају да је радије дозволила лагано економско гушење Котора него да га изгуби у рату. Новембра 1450. године, током рата са Дубровником, херцег је од Венеције затражио и добио дозволу да његови поданици тргују и довозе намирнице у Нови. Из овога је била искључена со. Ово одобрење, касније често обнављано, омогућило је будућност и развитак Новог. Которани су успели да издејствују да се сва роба која долази у Нови царини которским царинама.⁷⁹

Добри односи херцега и Венеције у ово доба видљиви су и по неким Стефановим поступцима. Тако је током сукоба са Дубровником 1451. године напустио је територију Републике како би помогао Котору који су нападали „неки Арбанаси”. Град је био опседнут тако да из њега нико није могао изаћи без да буде опљачкан, пребијен, заробљен или убијен. Херцег је пошао у помоћ Котору и отерао нападаче. Када је октобра 1457. године тражио да му се исплати заостали которски приход херцег је на ово подсећао Млечане.⁸⁰

Мере које је херцег предузимао како би привредно и економски оснажио Нови у великој мери су се осетиле у Котору. Приходи општине од соли који су некада износили 35–40000 перпера пали су 1462. године на једва 12000 перпера.⁸¹ Економски пад Котора довео је до тога да ни су могли да плате данак херцегу Стефану. Млечани су му, како би не-

⁷⁷ IORGA 1902: 45–46; ЋИРКОВИЋ 1964а: 47.

⁷⁸ ЛЈУБИЋ 1890: 123;

⁷⁹ ЛЈУБИЋ 1890: 320; ЛЈУБИЋ 1891: 20; ЋРЕМОШНИК 1922: 171–172, 183; ЋИРКОВИЋ 1964а: 121–127.

⁸⁰ ЛЈУБИЋ 1891: 119–120; ДАВИНОВИЋ 1934: 36–37; ЋИРКОВИЋ 1964а: 166.

⁸¹ ЛЈУБИЋ 1891: 225. Опадање которских прихода узроковано је пре свега уништењем солана током рата са деспотом Ђурђем. ЋИРКОВИЋ 1964а: 127, нап. 40.

како превазишли то, уступили једну или две галије. Према херцегу дуг Котора марта 1457. године износио је 1320 дуката, односно 10776 перпера и 6 гроша.⁸²

Херцег је средином шесте деценије још једном покушао да утиче на промену власти у Котору, али овај пут не за себе. Иако је успео да избегне учествовање у турском походу на Београд и Угарску 1456. године, морао је да пристане да султану пружи помоћ у нападима на Зету и Албанију. Средином јула исте године Млечани су дошли у посед неких херцегових писама упућеним појединим личностима у Зети и Котору у којима их је наговарао да напусте власт Венеције и приклоне се султану.⁸³

У лето 1463. године Турци су освојили Босну. Ипак, херцег је успео да се одржи на већем делу својих територија. Две године касније Турци су заузели највећи део Стефанове земље. Венеција је тада почела да се интересује за Нови добивши гласину да се за град интересује и угарски краљ. Када су се појавили Турци у Врсињу и Лугу из Венеције је упућен налог которском кнезу да се побрине да град не пређе у турске руке. Крајем године упућена је порука и херцегу да ће му которски кнез уколико за то буде било потребе пружити помоћ.⁸⁴

На пролеће 1466. године херцег се налазио у тешкој ситуацији. Чак је затражио од которског кнеза да га прими у Котор. Овај је то одбио изјавивши да има упутство да га прими само у случају да га из Новог протерају Турци, док у случају да га протерају Угри то не сме учинити без одобрења из Венеције. Херцег је тражио и да му се редовно исплаћује доходак из Котора. Понудио је Венецији два града у Бококоторском заливу (Нови и Рисан) што је она прихватила и заузврат му понудила острво Брач и кућу у Сплиту или неком другом граду.⁸⁵ Херцег Стефан је умро 22. маја 1466. године тако да до поменуте размене није дошло.

Након Стефанове смрти власт у Новом и Рисну преузео је његов син Влатко. Како су његове везе са Котором биле, судећи према архивској грађи, минималне, можемо рећи да ту престају значајнији односи између Котора и босанске државе и њених великаша.⁸⁶

⁸² ЉУБИЋ 1891: 104; ДАВИНОВИЋ 1934: 42.

⁸³ ЉУБИЋ 1891: 94; РАДОНИЋ 1942: 70–71; ЋИРКОВИЋ 1964а: 230.

⁸⁴ ЋИРКОВИЋ 1964а: 264; АТАНАСОВСКИ 1979: 13.

⁸⁵ ЉУБИЋ 1891: 351, 357–358; ЋИРКОВИЋ 1964а: 266.

⁸⁶ СТЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: 320. Херцег Влатко је одржавао је крајем лета 1468. године превозио оружје из Котора у Слано како би снадбео своје снаге у том крају Херцеговине. Јуна наредне године су позвали свог кнеза у Котору да се обрати Влатку уколико му је потребна помоћ за гушење буне у Грбљу. Приликом сукоба са Дубров-

ИЗВОРИ

- ДРАГИЋЕВИЋ 2010: Павле Драгићевић. Повеља краља Твртка I којом укида трг соли у Суторини, Бишећ 1382, децембар 2, *Грађа о прошлости Босне* 3, 69–80.
- РАДОНИЋ 1942: Јован Радонић. Тураћ Кастриот Скендербег и Арбанија у XV веку. *Сјоменик Српске Краљевске академије* 95.
- СОЛОВЈЕВ 1926: Александар Соловјев. *Одабрани сјоменици српској љубави: од XII до XV века*. Београд : Издавачка књижевница Геце Кона.
- СТОЈАНОВИЋ 1929: Љубомир Стојановић. *Сјоменик српске љубави и љубави* I–1. Београд – Ср. Карловци: Српска Краљевска Академија.

*

- ЋРЕМОШНИК 1922: Gregor Čremošnik. Kotorški dukali i druge listine. *Гласник Земљској музеја*, 33–34, 115–196.
- IORGA 1899: Nicolae Iorga. *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle* II. Paris: Ernest Leroux, éditeur.
- IORGA 1902: Nicolae Iorga. *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siècle* III. Paris: Ernest Leroux, éditeur.
- LVCCARI 1605: Giacomo Lvccari. *Copioso ristretto de gli annali di Ravsa*. Venetia: Ad instantia di Antonio Leonardi.
- LUCIUS 1674: Joannes Lucius. *Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù*. Venetia: Preso Stefano Curti.
- LJUBIĆ 1874: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 4. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1875a: Sime Ljubić. *Opis jugoslavenskih novaca*. Zagreb: Artističko-tipografski zavod Dragutina Albrechta.
- LJUBIĆ 1875: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 5. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1878: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 6. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1882: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 7. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1886: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 8. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1890: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 9. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LJUBIĆ 1891: Sime Ljubić. *Listine o одношјих измједу Јуџнога Славенства и Млетаčke Републике* 10. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- МАКУШЕВ – ШУФЛАЈ 1905: Викентиј Васиљевић Макушев, Милан Шуфлај. *Исправе за одношјак Дубровника према Венецији*. *Starine JAZU* 31, 1–257.

чанима око Посредњице херцег је наоружавао своју фусту у Котору (март 1472). Млечани су крајем 1472. године преко кнеза у Котору радили на миру између Влатка и Дубровника. МАКУШЕВ – ШУФЛАЈ 1905: 46; АТАНАСОВСКИ 1979: 46, 52, 77, 84–85. У Котору је у првој половини октобра 1570. године, по одлуци Већа десеторице, боровио Влатко Косача са планом да ослободи Херцеговину од Турака. После неколико дана се вратио у Венецију да би у Котор опет стигао почетком 1571. и у њему остао непрекидно више од две године. АТАНАСОВСКИ 1979: 177–178.

- ORBINI 1601: Mavro Orbini. *Il regno de gli Slavi*. Pesaro: Appresso Girolama Concordia.
- РАЌКИ 1874: Franjo Rački. Iztraživanja u pismarah i knjižnicah dalmatinskih. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 26, 153–188.
- STATVTA CIVITATIS CATHARI 2009: Statvta civitatis Cathari I. Kotor: Državni arhiv Crne Gore. (fototipско izdanje originala iz 1616. godine).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВСКИ 1979: Вељан Атанасовски. *Паг Херцеговине*. Београд: Народна књига – Историјски институт.
- БОЖИЋ 1970: Иван Божић. Доба Балшића. *Историја Црне Горе 2–2*. Титоград: Редакција за Историју Црне Горе, 49–133.
- ДИНИЋ 1932: Михаило Динић. *О Николи Алијомановићу*. Београд: Српска краљевска академија.
- ЖИВКОВИЋ 2006: Тибор Живковић. *Пориреџи српских владара (IX–XII)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- КАЛИЋ 2006: Јованка Калић. Доделљивање дубровачког грађанства у средњем веку. *Европа и Срби, средњи век*. Београд: Историјски институт.
- МИЛОШЕВИЋ 1973: Милош Милошевић. Которске понуде Венецији за преузимање власти (1396–1420). *Гласник цетињских музеја* 6, 5–21.
- МИХАЉЧИЋ 2001: Раде Михаљчић. *Крај Српској царсџва*. Сабрана дела VI. Београд: Српска школска књига – Knowledge.
- СПРЕМИЋ 2014: Момчило Спремић. *Србија и Венеција (VI–XVI век)*. Београд: Службени гласник.
- СТЈЕПЧЕВИЋ – КОВИЈАНИЋ 1955: Иво Стјепчевић, Ристо Ковијанић. Хранићи-Косаче у которским споменицима. *Историјски часопис* 5, 311–321.
- ТОШИЋ 1987: Ђуро Тошић. *Дријева у средњем вијеку*. Сарајево: Веселин Маслеша.
- ТОШИЋ 2007: Ђуро Тошић. По други пут о Твртковом протовестијару Трипи Бући. *Историјски часопис* 55, 83–98.
- ЋИРКОВИЋ 1964: Сима Ћирковић. *Историја средњовековне босанске државе*. Београд: Српска књижевна задруга.
- ЋИРКОВИЋ 1964а: Сима Ћирковић. *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- ЋИРКОВИЋ 1968: Сима Ћирковић. Коментари и извори Мавра Орбина, у: М. Орбин, *Краљевсџво Словена*. Београд: Српска књижевна задруга.
- ЋИРКОВИЋ 1970: Сима Ћирковић. Доба Балшића. *Историја Црне Горе 2–2*. Титоград: Редакција за Историју Црне Горе, 1–48.
- ЂОРОВИЋ 1925: Владимир Ђоровић. *Краљ Тврџко I Кошроманић*. Београд: Српска краљевска академија.
- *
- BUTORAC 1999: Pavao Butorac. *Kotor za samovlade (1355–1420)*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- ЋОРИЋ 1915: Nikola Ćorić. *Grad Kotor do god 1420. s osobitim obzirom na bosansku prevlast (1385–1420)*. Stara Gradiška: Tisak Kr. Zem. Kaznionе u Starој Gradiški.
- ДАВИНОВИЋ 1934: Anton Dabinović. *Kotor pod mletačkom republikom*. Zagreb: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.
- GELCICH 1880: Giuseppe Gelcich. *Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro*. Zara: Coi tipi di G. Woditzka.
- GELCICH 1899: Giuseppe Gelcich. *La Zedda e La Dinastia dei Balšidi*. Spalato: Tipografia Sociale Spalatina (G. Laghi).

- KURTOVIĆ 2009: Esad Kurtović. *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*. Sarajevo: Institut za istoriju.
- TOŠIĆ 1972–1973: Đuro Tošić. Tripe Buća, dubrovački trgovac i protovestijar bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića. *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine* 20, 25–39.
- ŠUNJIĆ 1996: Marko Šunjić. *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*. Sarajevo: HKD Napredak.
- ŽIVKOVIĆ 1981: Pavo Živković. *Tvrtko II Tvrtković – Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*. Sarajevo: Institut za istoriju.

Srdan Rudić

BOSNIA AND KOTOR IN THE MIDDLE AGES

Summary

The paper regards the relationship between the mediaeval Bosnian state and its nobility and the town of Kotor in the Middle Ages. Bosnia and Kotor underwent through several phases in the previously mentioned period: the first one, until 1385, when Kotor was a part of the Nemanjićs' state or under the protection of the Hungarian kings; the second, from 1385 till 1420, when Kotor was under the governance of Bosnian kings and nobility of the Kosača family; and the third, from 1420 until the fall of the mediaeval Bosnia state, when Kotor was under the governance of Venice. An important part in the relation between the Bosnian state and the Kosača family to the town of Kotor played the town of St. Stephen's (Novi), which was founded by the king Tvrtko I at the mouth of the Bay of Boka Kotorska with the intent of its becoming a significant industrial centre. Novi had indeed become one, thus largely jeopardising Kotor, but this happened only a few decades later, thanks to the activities of Stefan Vukčić. There exists an interesting point: there are very few traces of Bosnian rule in Kotor. One can even say that the rule of the Bosnians, no matter whether they were the kings or regional lords, agreed with Kotor, for they did not interfere with the inner administration of the town. Copper coins of the king Tvrtko I and a silver coin of the king Ostoja minted in the Kotor mint are reminders of the rule of the Bosnian kings. Tvrtko I is also mentioned on one inscription on the arch of the belfry of the church of St. Anthony of Padua built in Tivat in 1373. According to the known records, we know nothing about the relation of the heir of the first Bosnian king and Kotor. The town was handed at one moment, we do not know when and how, into the hands of Sandalj Hranić, who was mentioned as a beneficiary of the part of the income from salt sales in 1397. His rule in Kotor is visible only through benefaction of salt sales. The people of Kotor, dissatisfied with the rule of Sandalj, tried a couple of times to move the rule to Venetian power in the period between 1396 and 1420. Even after they had succeeded in their efforts, Sandalj Hranić and his successor Stefan Vukčić earned annual income of 600 ducats from the Kotor salt.

Key words: Bosnia, Kotor, Venice, Novi, Tvrtko I, Sandalj Hranić, Stefan Vukčić.

Историјски институт
Београд
srdjanrudic@iib.ac.rs